

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว ได้แก่ รายได้ การทำงานของสตรี การทำงานของสามี อายุของสตรี การศึกษาของสามี การศึกษาของสตรี ศาสนาที่ทั้งสตรีและสามีนับถือ สถานที่คลอดลูกคนสุดท้ายของ ผู้ทำคลอดลูกคนสุดท้าย สถานผสมที่ท้องจ่ายต่อเดือน จำนวนบุตรเกิดรอด อายุของลูก ระยะเวลาที่ให้นมแก่ลูก จำนวนครั้งของการแต่งงาน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่น่าจะมีผลต่อพฤติกรรม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ การให้อาหารเสริม แนวการศึกษาผลที่ได้รับจากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คือ ระยะเวลาการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอด รวมไปถึงปัจจัยที่มีผลทำให้สตรีกลุ่มดังกล่าวไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สำหรับประชากรตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้เป็นสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่เลือกเป็นเขตศึกษา จำนวน 9 ชุมชน ในเขตอำเภอหาดใหญ่ และสตรีเหล่านี้มีบุตรคนสุดท้ายอายุ 0-2 ปี (0-24 เดือน)

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แยกวิเคราะห์ ดังนี้

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยใช้ค่า chi-square ในการวิเคราะห์ พบว่า

ก) อายุของสตรีที่แตกต่างกันไม่ได้ทำให้พฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน นั่นคือ อายุของสตรีไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดว่า สตรีจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หรือไม่ กล่าวคือ กลุ่มสตรีที่อายุ 16-35 ปี และกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 35 ปี มีแบบแผนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้จากข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเหล่านี้ พบว่า ยังมีอิทธิพลอันแอบแฝงอยู่และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตร นั่นคือ ประสบการณ์ในการเลี้ยงทารกซึ่งสตรีส่วนมากมีอยู่แต่เดิมแล้ว นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและการเลียนแบบการเลี้ยงดูบุตรที่เห็นแบบแผนการเลี้ยงดูของเพื่อนบ้านและญาติ ทำให้สตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่ใกล้เคียงกันไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มอายุใดมีพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตรที่คล้ายคลึงกัน

ข) ระดับการศึกษาของสตรี พบว่า สตรีที่มีการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างด้านการศึกษาในกลุ่มสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง กล่าวคือ กลุ่มสตรีส่วนมากมีการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งก็เป็นรูปแบบที่พบมากในสังคมต่างจังหวัด และในกลุ่มของผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่พบว่า มักเป็นกลุ่มของผู้ที่มีการศึกษาก่อนข้างต่ำ เช่นกัน จากการวิจัยในเรื่องอิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์ส่วนมากจะพบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้มากกว่า นั่นหมายถึงการศึกษาก็อาจจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบางพฤติกรรมเท่านั้น สำหรับพฤติกรรมการเลี้ยงดูด้วยนมแม่จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูบุตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรเป็นส่วนหนึ่งของสัญชาตญาณความเป็นแม่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ในด้านการศึกษาของสามีก็พบเช่นเดียวกัน คือ สตรีที่สามีมีการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และสตรีที่สามีมีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก การเลี้ยงดูบุตรเป็นพฤติกรรมโดยตรงของสตรี การตัดสินใจในการเลี้ยงดูบุตรจึงควรเป็นการตัดสินใจของสตรีเองด้วย ส่วนสามีเพียงให้ความเห็นหรือแนะนำเท่านั้น ดังนั้นจึงพบว่า การศึกษาของสามีไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสตรีแต่อย่างใดเลย

ค) ศาสนาที่สตรีและสามีนับถือ ในเขตภาคใต้พบว่า มีศาสนาที่สำคัญ 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม และในชุมชนแออัดที่ศึกษาก็เช่นกันพบว่า มีทั้งสตรีที่นับถือศาสนาพุทธและสตรีที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่พบว่ามีสตรีที่นับถือศาสนาพุทธมากกว่า จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า สตรีที่นับถือศาสนาพุทธและสตรีที่นับถือศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในปัจจุบันศาสนามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนลดน้อยลง ความเชื่อถือลัทธิศาสนาเริ่มเปลี่ยนแปลง กฎและข้อบังคับของศาสนาได้รับการยอมรับในการปฏิบัติตนน้อยลง โดยเฉพาะในเขตเมือง เพราะข้อห้ามของศาสนาอาจขัดแย้งกับสภาวะที่มนุษย์ชาติกำลังเผชิญอยู่ทำให้เกิดการละเลยที่จะปฏิบัติตามบัญญัติของศาสนาดังเช่น ในศาสนาอิสลามมีปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอานว่า ให้สตรีใหม่บุตรจนอายุครบ 2 ปี ซึ่งคำว่า"นม" อาจตีความได้ว่าเป็นนมประเภทใดก็ได้(แต่เดิมคงหมายถึงนมแม่) ทั้งนี้เพราะภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้สตรีมีการะรับผิดชอบมากขึ้นและประกอบกับเทคโนโลยีในปัจจุบันสามารถคัดแปลงนมวัวให้

คุณสมบัติใกล้เคียงนมแม่ จึงยิ่งทำให้สตรีหันมาใช้นมผสมมากขึ้น ดังนั้นจึงพบว่า ศาสนาที่สตรีนับถือไม่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร

สำหรับด้านสามของสตรีพบว่า สตรีที่สามนับถือศาสนาพุทธและสตรีที่สามนับถือศาสนาอิสลามมีพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน

ง. การทำงานของสตรีและสามีของสตรีมีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร กล่าวคือ สตรีที่ทำงานนอกบ้านเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่าสตรีที่ไม่ทำงานนอกบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เมื่อสตรีต้องออกทำงานนอกบ้านโอกาสที่จะให้นมลูกด้วยตนเองจะลดลงมาก เวลาส่วนใหญ่จะเข้าไปในการทำงาน สตรีจึงต้องหาอาหารอื่นทดแทนนมตนเองและหันมาพึ่งนมผสมและอาหารเสริม ประกอบกับการที่สามีทำงานทำให้รายได้เพิ่มขึ้นและมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น จึงทำให้สามารถซื้อนมผสมให้แกลูกได้เพราะเข้าใจว่านมผสมดีกว่าและสะดวกกว่านมแม่ ดังนั้นจึงพบว่า การทำงานของทั้งสามีและสตรีมีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร

จ. รายได้ของครอบครัว พบว่า สตรีที่มีรายได้ครอบครัวต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน และสตรีที่มีรายได้ครอบครัวสูงกว่า 2,000 บาทต่อเดือน มีพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกันน้อยมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โครงสร้างทางเศรษฐกิจในชุมชนแออัดไม่แตกต่างกันมากนัก อำนาจการซื้อก็ใกล้เคียงกันจึงสามารถซื้อนมผสมได้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะมีการจำหน่ายแบบปลีก (แบ่งขาย) ดังนั้นจึงพบว่า แม่ครอบครัวจะมีรายได้ต่างกันมีผลทำให้พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกันน้อยมาก

ฉ. สถานะคลอดบุตร พบว่า สถานะคลอดบุตรคนสุดท้ายที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของสตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ สตรีที่คลอดลูกที่โรงพยาบาลเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่าสตรีที่คลอดลูกที่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจาก 1) บุคลากรทางการแพทย์ให้บริการในโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชนไม่ให้ความสำคัญในความสนใจในการแนะนำแก่สตรีและญาติให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 2) สตรีที่คลอดลูกที่โรงพยาบาลได้รับบริการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการให้นมบุตร เช่น ในวันแรกภายหลังกคลอดสตรีมีไข้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง บุตรจะอยู่ในความดูแลของแพทย์และพยาบาลในห้องเด็กอ่อนและได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมผสม เมื่อสตรีต้องเลี้ยงดูบุตรเองภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลจึงไม่สามารถปฏิบัติตนในการให้นมบุตรด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง จึงหันมาใช้นมผสมแทน เพราะทั้งมารดาและทารกจะไม่ต้องการใช้ความพยายามมากเหมือนในทารกคลอดนมแม่

3) สตรีอาจ เลียนแบบแผนของการ เลี้ยงลูกควายนมผสมจากสตรีที่คลอดบุตรรายอื่นๆ 4) ซากการเตรียมตัวที่ถูกต้องในระยะตั้งครรภ์และภายหลังคลอดบุตร

ส่วนสตรีที่คลอดบุตรที่บ้าน ในระยะหลังคลอดต้องใหม่แม่แก่บุตร เนื่องจากไม่มีโอกาสในการให้นมผสม และขาดแรงกระตุ้นจากบุคลากรทางการแพทย์ที่จะให้เลี้ยงลูกควายนมผสม

ข. ในคานผู้ทำคลอด พบว่า ผู้ทำคลอดทั้งที่เป็นบุคลากรทางการแพทย์และบุคคลอื่นๆ ที่มิใช่บุคลากรทางการแพทย์ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เลือกว่าจะใช้วิธีการ เลี้ยงลูกของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสตรีส่วนมากได้รับการทำคลอดโดยบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งปกติผู้ทำคลอดจะทำหน้าที่เฉพาะในห้องคลอดเท่านั้น ส่วนคำแนะนำในการปฏิบัติตนภายหลังคลอด เป็นหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์คนละกลุ่มกับผู้ทำคลอด และถึงแม้จะมีโอกาสแนะนำในช่วงเวลาสั้นๆ ภายหลังคลอด สตรีก็อาจไม่พร้อมที่จะรับฟังเนื่องมาจากความอ่อนเพลียภายหลังคลอด ส่วนในกรณีบุคคลอื่นที่มี ช้บุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้ทำคลอด บุคคลเหล่านั้นอาจมีได้เน้นในเรื่องการให้นมแม่มากกว่าที่ควร จึงทำให้พบว่า ผู้ทำคลอดมีอิทธิพลต่อการ เลี้ยงลูกควายนมผสมน้อยมาก

ข. ระยะเวลาที่ใหม่ลูกและระยะเวลาของการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอดพบว่า สตรีที่เลี้ยงลูกควายนมผสมจะมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอดช้ากว่าสตรีที่ไม่ได้เลี้ยงลูกควายนมผสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจาก การให้ลูกดูดนมมีผลโดยตรงต่อการหลั่งฮอร์โมนส์ OXYTOCIN ทำให้ไม่มีการตกของไข่

ในคานระยะเวลาการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอดจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับตัวของสตรีเองอีกด้วย การให้ลูกดูดนมจะมีผลต่อการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอด ทำให้สตรีสามารถเว้นช่วงห่างของการมีบุตรได้ ทั้งนี้บุคลากรทางการแพทย์ควรได้เป็นผู้ให้ความรู้คานโภชนาการแก่สตรีในคานการ เลี้ยงลูกควายนมแม่ นอกจากนั้นการเตรียมตัวที่ดีตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงการดูแลตนเองและบุตรภายหลังคลอดควรได้มีการส่งเสริมให้บุคลากรทางการแพทย์ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการให้คำแนะนำแก่สตรี สามี่ และญาติด้วย

เมื่อนำตารางซึ่งมาดัดแปลงใช้ในการศึกษาแบบแผนการ เลี้ยงลูกควายนมแม่ พบว่า โดยเฉลี่ย เมื่วาสตรีที่เลี้ยงลูกควายนมแม่อย่างสม่ำเสมอมีประจำเดือนครั้งแรกประมาณ 3.73 เดือนภายหลังคลอด ส่วนสตรีที่ใหม่ลูกอย่างไม่สม่ำเสมอมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอดโดยเฉลี่ย 2.84 เดือน

๗) ระยะเวลาที่ใหม่ลูกมีผลต่อระยะเวลาการเริ่มให้อาหาร เสริมครั้งแรกแก่ลูก กล่าวคือ สตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นานกว่า 3 เดือน จะให้อาหารเสริมครั้งแรกแก่ลูกช้ากว่าสตรีที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่า 3 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับที่ระดับ .05

นอกจากการศึกษาปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะตัวกำหนดวิธีการในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมของสตรีที่ไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยนำเอาวิธีการวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) ซึ่งสามารถบอกลำดับของตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมเรื่องการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดอำเภอหาดใหญ่ ทั้ง 9 ชุมชน ดังนี้

อายุของลูก มีอิทธิพลในการกำหนดเป็นอันดับแรก ทั้งนี้พบว่า ยิ่งอายุของลูกมากขึ้น โอกาสที่สตรีจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะลดลง

ระยะเวลาที่ใหม่ลูก พบว่า มีอิทธิพลเป็นอันดับรองลงมาจากอายุของลูก โดยพบว่า ยิ่งระยะเวลาที่สตรีใหม่แม่แก่ลูกสั้น โอกาสที่สตรีจะเลี้ยงลูกด้วยนมผสมจะเพิ่มขึ้น

จำนวนบุตรเกิดรอด พบว่า สตรีที่มีบุตรเกิดรอดมากกว่า 2 คน จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มขึ้น นั่นคือ ถ้าสตรีมีบุตรเกิดรอดน้อยกว่า 2 คน สตรีก็จะตัดสินใจเลี้ยงลูกด้วยนมผสมหรืออาหารอื่นมากกว่าการใหม่ตนเองแก่ลูก

การทำงานของสามี มีอิทธิพลเป็นอันดับที่ 4 กล่าวคือ ถ้าสามีไม่ได้ทำงานโอกาสที่สตรีจะเลี้ยงลูกด้วยนมผสมจะมีมากขึ้น

รายได้ของครอบครัว พบว่า สตรีที่ครอบครัวมีรายได้สูงกว่า 2,000 บาทต่อเดือน จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่าสตรีที่มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน ซึ่งพบว่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมการไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดอำเภอหาดใหญ่ เป็นอันดับที่ 5

จำนวนครั้งของการแต่งงาน พบว่า มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเป็นอันดับสุดท้าย กล่าวคือ สตรีที่แต่งงานมากกว่า 1 ครั้งจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยลง

ในการศึกษาแนวโน้มและแบบแผนของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผู้วิจัยได้นำเอาวิธีการ

ศึกษาตารางชีพ (Life Table) มาช่วยในการศึกษาครั้งนี้ และพบว่า โดยเฉลี่ย สตรีเลี้ยงลูก
 ควายนมแม่นานประมาณ 11.32 เดือน และยังพบว่า มีสตรีในชุมชนแออัดถึงร้อยละ 17.2 ที่ไม่เคย
 เลี้ยงลูกควายนมแม่ ระยะเวลาโดยเฉลี่ยของการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอด คือ 3.87
 เดือน ซึ่งควรที่จะช้ากว่านี้ แต่ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากสตรีขาดความรู้ถูกต้องในเรื่องผลดีของ
 การให้นมลูกที่มดต่อการมีประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอด และยังมีผลดีทางโภชนาการต่อทารก
 อีกด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อบกพร่องหลายประการ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางและ
 แนวโน้มที่ควรศึกษาเพิ่มเติมอย่างละเอียดในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. บัณฑิตานศาสนา ผู้วิจัยคาดว่า ความแตกต่างของศาสนาน่าที่จะมีอิทธิพลต่อ
 พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ ไม่พบความแตกต่างเด่นชัดของพฤติกรรมในการ
 เลี้ยงดูบุตร ของสตรีที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เนื่องจากประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ นับถือ
 ศาสนาพุทธ ซึ่งงานวิจัยประเภทนี้ในอนาคตควรจะได้ทำการเปรียบเทียบถึงแบบแผนในการ
 เลี้ยงดูบุตร ของสตรีที่นับถือศาสนาต่างกัน โดยที่ให้มีการใช้จำนวนตัวอย่างจากประชากร 2 กลุ่ม
 ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน เพื่อที่จะทำการเปรียบเทียบผลที่ได้ว่า
 มีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2. บัณฑิตานความเชื่อ ทศนคติ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อ
 พฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรของสตรีในชุมชนแออัดด้วย นอกจากนี้ควรศึกษาในเรื่องทัศนคติและ
 ความเชื่อของสตรีที่มีผลต่อวิธีการเลี้ยงดูบุตรในปัจจุบันอีกด้วย

3. อาจจะศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนในการเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชน
 แออัดในเขตภาคใต้และเขตภาคกลาง เพื่อจะได้ทราบถึงตัวแปรที่น่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของ
 กลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่แตกต่างกันบนละพื้นที่

4. บัณฑิตานสถานที่คลอด ทงนสืบเนื่องมาจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า สถานที่คลอดลูก
 มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร แต่ผู้วิจัยมิได้ศึกษาเจาะจงในส่วนของผู้ให้บริการ (บุคลากร
 ทางการแพทย์) และผู้รับบริการ (สตรีที่มากลอดบุตร ฝากครรภ์ รวมถึงญาติของสตรีด้วย) จึงขอ
 เสนอแนะให้ผู้ที่จะทำการวิจัยครั้งต่อไปศึกษาเรื่องดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบว่าในสถานที่คลอดลูกนั้น

มีองค์ประกอบใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การ เลี้ยงดูบุตรที่จะทำ ให้ สตรี เลี้ยงหรือไม่ เลี้ยงดูบุตร
ควยนมมารดา

5. ตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ อิทธิพลที่จะเข้ามามีส่วนต่อการตัดสินใจของสตรีที่จะเลือก
วิธีการและชนิดของนมในการ เลี้ยงดูบุตร การขาดความรู้ความอาหารทารก อำนาจในการตัดสินใจ
ของสตรี อำนาจในการตัดสินใจของสามี รวมถึงการ เลียนแบบแบบแผนการ เลี้ยงดูบุตรจากเพื่อนบ้าน
โดยศึกษาอิทธิพลดังกล่าวที่อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การ เลี้ยงดูบุตรของสตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม

6. จำนวนบุตร เกิดรอด ซึ่งพบว่า มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การ เลี้ยงดูบุตร แต่ในการ วิจัย
ครั้งนี้มิได้ศึกษาถึงอิทธิพลของประสบการณ์เดิมในการ เลี้ยงดูบุตร และการมีชีวิตรอดของบุตรคนก่อนๆ
ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อแบบแผนในการ เลี้ยงดูบุตรคนสุดท้ายในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า หากได้
ศึกษาจำนวนบุตร เกิดรอดกับแบบแผนการ เลี้ยงดูบุตรคนก่อนๆ ก็อาจทำให้ทราบถึงอิทธิพลที่แท้จริง
ที่จะกำหนดพฤติกรรม การ เลี้ยงดูบุตรในปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย